

ЧЛАНОВИМА НАЦИОНАЛНОГ ПРОСВЕТНОГ САВЕТА

ОТВОРЕНО ПИСМО

Поштовани,

Обраћамо Вам се као организација која жели да друштво у Србији постане заједница просвећених грађана. Међу нама су родитељи, наставници, студенти и други грађани који сматрају да је образовање темељни сегмент друштвеног напретка и сваког цивилизацијског достигнућа.

Овим писмом желимо да се укључимо у расправу поводом иницијативе министра просвете, науке и технолошког развоја да се преиспита статус и садржај верске наставе и грађанског васпитања као изборних предмета у образовном систему Републике Србије. Уверени смо да садашњи концепт верске наставе није у складу са образовним потребама наших ученика и друштва у целини. Ако желимо да Србија напредује и приближава се развијеним европским земљама, неопходан нам је модеран и ефикасан просветни систем, без баласта који ометају фокусираност на циљ. У таквом систему верска настава нема своју улогу, ни по концепцији, ни по досадашњој пракси.

Ионако неефикасан, тром и застарео образовни систем, после увођења верске наставе постао је још ретрограднији и удаљенији од реалних друштвених потреба. Због тога је природно да се у реформи школства темељно преиспита и верска настава у свим аспектима.

За своје тврдње нудимо аргументе који се пре свега тичу образовних и васпитних разлога, али дотичу и област људских права, као и економске, политичке и организационе разлоге. Покушали смо да укажемо на све области, свдећи аргументацију на примерени минимум. Верујемо да ћете сваком аргументу поклонити потпуну пажњу јер Вас на то обавезује чланство у институцији од које наше школство највише зависи.

РАЗВОЈНО-ПСИХОЛОШКИ И ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНИ РАЗЛОЗИ

- Верска настава се реализује као активност ограничена конфесионалном доктрином. Тако, на пример, план и програм за основну и средње школе прокламује да је „циљ наставе православног катихизиса да пружи целовити православни поглед на свет и живот,“ тако што „ученици систематски упознају православну веру у њеној доктринираној, литургијској, социјалној и мисионарској димензији“ и то „са настојањем да се доктриниране поставке спроведу у свим сегментима живота (однос са Богом, са светом, са другим људима и са собом).“ То значи да верске заједнице ову наставу спровode као **наметање конфесионалне догме** и мисионарски рад на регрутацији нових

верника. У прилог томе, наводимо да се већ у првом разреду основне школе у оквиру верске наставе организује одлазак у цркву ради причешћа ученика.

- Већ у првом разреду основне школе, деца се упознају са црквеним учењем о стварању света и човека, које је у директној супротности са оним што сазнају на часовима познавања природе и друштва, познавања природе, а касније и географије, биологије, физике и хемије. Будући да већина ученика основне школе још нема развијено апстрактно мишљење, приче светих књига се тумаче дословно. Доктринарно тумачење света и човека добија исти или важнији статус у односу на научну чињеницу, иако школски систем не треба да промовише погледе на свет који нису засновани на провереним чињеницама. Међутим, садржаји верске наставе нису конфронтирани само с науком, него се и између различитих конфесија воде полемике подстакнуте међусобним разликама. Они су сукобљени чак и у оквиру исте конфесије, па се њихово разумевање може одвијати само изван менталних процеса којима се сазнају научни садржаји. Немогуће је објаснити деци када мотиве из светих књига треба тумачити дословно, а када у пренесеном значењу. Тиме се уноси конфузија у дечју психу и **угрожава развој логичког мишљења**, без кога читав образовни процес губи сврху. Уместо да подстиче критички и активан однос према стварности, наша школа већ на почетку образовања нуди првацима једину, нелогичну и вечну истину која није подложна рационалном преиспитивању.

- Потреба за верском наставом често се образлаже васпитном функцијом религије у моралном формирању ученика. Наравно, јасно је да су етичке религијске поруке конципиране у предмодерном друштву и да се не могу применити у сфери остваривања људских права, неодвојивих од савремених школских система и норми савременог друштва. Модерно друштво законски регулише дечја права, родну равноправност, слободу говора, за које, између осталих, нема места у религијској теорији и пракси, док је јавни образовни систем обавезан и да их поштује и да их промовише. Универзалне моралне поруке, на које се пре свега мисли када се истиче значај верске наставе, повезане су са страхом од смрти, односно са страхом од губитка вечног живота. На тај начин се умањује пожељан индивидуални допринос моралним одлукама мотивисаним свешћу о себи и другима, уместо на страху од казне. Тако се озбиљно **урушавају педагошки циљеви јавног школства**.

ЉУДСКА ПРАВА И ДРУГИ ПРАВНИ РАЗЛОЗИ

- Република Србија је уставно дефинисана као световна држава, у којој су послови државе и цркве раздвојени. Између осталог, то значи да црква не може учествовати у доношењу одлука које се тичу државног образовног система. У домену верских права, ни Устав Републике Србије ни међународне конвенције које регулишу ову област, не одређују обавезу државе да право на верско образовање остварује кроз свој образовни систем, него да заштити право верских заједница да слободно организују верско образовање за припаднике своје конфесије. Уколико би било другачије, Устав би био у озбиљној колизији с међународним правом, али и с достигнутим цивилизацијским вредностима. Међутим, поборници верске наставе позивају се управо на две оцене уставности из 2003. и 2013. године. За разлику од македонских колега који су се одупрли политичком увођењу верске наставе, судије Уставног суда Србије нису оспориле увођење веронауке у државне школе. Треба имати на уму да се Одлука Уставног суда из 2003.

године односила на законодавство ондашње државе (Савезне Републике Југославије, односно Србије и Црне Горе) и резултат је веома сложене политичке ситуације. Уставни суд се ослонио на могућност избора за један од два предмета (верска настава и грађанско васпитање), превиђајући да избор који се тиче слободног уверења сваког човека треба да направе родитељи за своје малолетно дете, као и да једном направљени избор важи за цео четворогодишњи образовни циклус. Такође, занемарено је **кршење права на избор** ученика чији број не досеже критични ниво потребан за организовање наставе грађанског васпитања или верске наставе за мањинску конфесију у датој средини. Одлука Уставног суда из 2013. године, која је процењивала уставност Закона о црквама и верским заједницама, посредно се односила и на право организовања верске наставе. Уставни суд се позвао на застарелу Препоруку Савета Европе из 1993. године, превиђајући читав низ каснијих међународних препорука. Резултат одлучивања поново је био политички – одређене цркве су фаворизоване, а аутономија школе није одбрањена. На основу овога, може се рећи да једино још Национални просветни савет може сачувати наше школе од разарајућег утицаја ванобразовних фактора.

- Увођењем професионалне верске наставе направљена је већа грешка него претходним увођењем предмета марксизам и социјалистичко самоуправљање, који је постојао само у средњој школи. У основи обе одлуке стоји отворена намера да се малолетним грађанима **наметне један пожељан поглед на свет** и тако услови право слободног избора као суверено право сваког појединца. У оба случаја, државни образовни систем служи верској/политичкој индоктринацији ради регрутације ученика који у својој животној пракси треба да остварују сугерисане идеје. Држава, а пре свих институција Национални просветни савет, дужни су да заштите од манипулације ученике који својим узрастом нису способни за прављење идеолошког избора. Као што смо одустали од наметања комунистичке идеологије марксистичком индоктринацијом омладине – али је нисмо забранили, тако треба одустати од наметања религиозних и свих других догми, пре свега деци.

- Осим тога, истичући верски идентитет као опредељујући (који је у нашој пракси увек у корелацији са етничким идентитетом), професионална верска настава **доприноси сегрегацији друштва**. Такозване традиционалне или историјске верске заједнице фаворизоване су у односу на мале верске заједнице, као што су и верници фаворизовани у односу на атеисте. Поједини учбеници отворено истичу предности једног погледа на свет у односу на друга гледишта, која сматрају непожељним или чак непријатељским. При томе се другој страни тенденциозно приписују непостојећа својства и занемарују општеприхваћене дефиниције. (Пример: „Атеизам, као феномен савременог света, не побија чињеницу да Бог постоји зато што атеизам није одсуство сваког појма о Богу. Пре би се рекло да је атеизам неприхватање једног конкретног Бога у кога верује околина у којој се тај атеизам развија, него што је он неверовање у Бога. Тачније, *атеизам је борба против Бога.*“ – из учбеника православног катихизиса за први и други разред средњих школа од Игнатија Мидића). Као доказ да већинска црква управо тако доживљава оне који не деле њена уверења, служи саопштење Информативне службе СПЦ од 24. новембра 2000, поводом противљења увођењу веронауке у државне школе: „Сви они који се противе верској догми, као темељу моралног васпитања, представљају следбенике сатане.“

- У школама где се слуша исламска вјеронаука (Imuddin), ученици 1. и 2. разреда средње школе се упознају с могућом казном за отпадништво од ислама, као и с

предностима ислама у односу на друге религије: „Зна се да је основа исламске националности вјерска, а не етничка, језична или географска. Отпадништво је стога, природно, сматрано политичким издајством и за то дјело постоје казне; али, историја показује да оне нису биле у примјени. Не само у вријеме када су муслимани владали од Пацифика до Атлантика, него и данас, у вријеме политичке, материјалне и духовне немоћи, отпадништва муслимана скоро да и не постоје. То је истина не само за подручја гдје постоје тобожње муслиманске државе него и другдје, под доминацијом колонијалних сила, које чине све могуће напоре да преобрате муслимане у друге вјере. Ислам осваја у наше доба и терене западњачких народа, од Финске и Норвешке до Италије, од Канаде до Аргентине. И то упркос потпуном одсуству организоване мисионарске активности.“ (Muhammed Hamidullah: Uvod u islam – Imuddin)

- Потенцијално, верска настава може послужити као **припрема за рушење уставног поретка**. Доказ за то је изјава управо из црквеног тела надлежног за верску наставу. Наиме, Канцеларија за веронауку Српске патријаршије најавила је 2000. године да би „држава морала православље да прогласи државном религијом, односно наша држава треба да се верификује као православна држава, у којој би друге вероисповести додуше имале право на постојање, али не би биле у истом рангу са православљем и само ако оне по оцени СПЦ не би биле сатанистичке.“

ПОЛИТИЧКИ, ЕКОНОМСКИ И ОРГАНИЗАЦИОНИ РАЗЛОЗИ

Политички упливи у образовни систем по правилу имају погубне последице. Да би остварио своју важну улогу, Национални просветни савет мора да заступа свеобухватни друштвени интерес и буде брана политичким утицајима на образовни систем.

- Одлука о увођењу верске наставе је донета и спроведена **по политичком диктату**, и поред аргументованог противљења релевантних представника образовног система. Она је резултат договора два човека, премијера и патријарха, јавно промовисана као политичка услуга у политичком компромису. С друге стране, да би се неутралисала штета које су били свесни и носиоци власти, уведено је грађанско васпитање као противтежа за оне који не желе да похађају верску наставу. Додатним редуковањем ученичких права на обавезност избора између верске наставе и грађанског васпитања, створена је лажна слика о супротстављености друштвених сфера које се доводе у везу са ова два предмета, сугеришући да су грађани и верници међусобно алтернирајуће друштвене групе. Силом власти, ученицима и грађанима је непотребно **наметнута нова сегрегација**, која и данас производи идеолошке поделе и у просветном систему и међу грађанима Србије.

- Организација наставе грађанског васпитања и верске наставе изазива велике тешкоће у школама. Часови ових предмета не могу се реализовати у оквиру законом предвиђеног броја часова у једној седмици, као и редовног броја часова по дневном распореду (до шест часова у једној смени) за ученике од петог разреда основне школе. Због тога се ова настава изводи седмог часа у школама с једном сменом, или у међусмени у школама које раде двосменски, заједно с допунском и додатном наставом, секцијама и другим слободним активностима ученика. У петодневној радној седмици **није могуће направити педагошки утемељен распоред часова**. Ученици су ускраћени, а наставници приморани да правдају изостанке.

- Реализатори верске наставе **нису педагошки оспособљени за рад са ученицима**, што је од кључног значаја за рад нарочито у основној школи. Због нерешеног статуса, ни мотивација предавача за рад није на потребном нивоу. Уз озбиљне мањкавости наставних планова, програма и уџбеника, верска настава остаје на маргинама савремених образовних тенденција. Држава, Министарство, школске стручне службе и директори школа немају уједначен однос према свим предметима и остварују само делимичну контролу извођења верске наставе.

- У тешкој економској ситуацији, јавни образовни систем сноси **непотребне трошкове верске наставе**. Плате и доприноси преко две хиљаде реализатора верске наставе падају на терет заједничког буџета, уместо на терет цркава које и не плаћају порез.

НАШ ПРЕДЛОГ

Предлажемо увођење предмета *РЕЛИГИЈЕ СВЕТА* у више разреде средње школе. Имајући у виду значај религија у историји светске цивилизације, као и њихову улогу у модерном друштву, сматрамо да би овакав општеобразовни предмет значајно допринео свестраном разумевању прошлости и садашњости у глобалним и локалним оквирима.

Нарочита пажња би се усмерила на највеће светске религије у међусобним сличностима и разликама, које се могу проучавати упоредно са антрополошког, социолошког, историјског, филозофско-теолошког и лингвистичког становишта. Предмет би обрађивао религијске појмове и феномене, религијску праксу, историју религијског мишљења од првобитних митова до савремених тумачења, на основу односа религије с друштвом и државом, културом, уметношћу и науком, као и свим осталим областима живота.

Наставници овог предмета би имали завршене мастер академске студије социологије, историје, етнологије и антропологије и историје уметности. По нашој процени, за реализацију наставе религије света било би потребно мање од 200 наставника. Досадашњи реализатори верске наставе могли би наставити свој рад ван система државних школа у објектима који су на располагању верским заједницама. Овај предмет би био обавезан и под потпуном ингеренцијом државних институција у сваком сегменту.

Посебно напомињемо да је наш предлог у потпуности заснован на актуелним међународним документима, почев од такозваних *Толедо водећих принципа* ОЕБС-а (Toledo Guiding principles on teaching about religions and beliefs in public schools, Warsaw, OSCE-ODIHR, 2007) који дају **предност настави о различитим религијама и веровањима** у односу на подучавање о одређеној религији и веровању, како би се олакшало разумевање различитости и избегле предрасуде.

